

GONAGASLAŠ
GIELDA- JA GUVLODEPARTEMEANTA

Died. St. 16

(2021–2022)

Diedáhus Stuorradiggái

Sámi giella, kultuvra ja servodateallin

GONAGASLAŠ
GIELDA- JA GUVLODEPARTEMEANTA

Diedđ. St. 16

(2021–2022)

Diedáhus Stuorradiggái

Sámi giella, kultuvra ja servodateallin

Sisdoallu

1	Álgu	5	2.4	ON riikkaidgaskasaš logijahki	
1.1	Ráddehusa bajimus rámmat			álgoálbmotgielaid várás	11
	sámepolitihkkii	5	2.5	Sámi dáidda ja kultuvra	11
1.2	ON guoddevašvuodamihtut	6	2.6	Dásseárvosaš bálvalusfálaldagat	
				sámi álbmogii	13
2	Ráddehusa ulbmil		2.7	Ealáhusovddideapmi	18
	sámepolitihkain	8	3	Sámedikki politihkalaš	
2.1	Ođasmahttojuvvon			ulbmilat	22
	guovlopolitihkka mii lea				
	guoskevaš sámi guovlluide	8	4	Ekonomalaš ja hálddahušlaš	
2.2	Vuosttaldit sápmelaččaid hárdima			váikkuhusat	23
	ja juohkebeaivválaš rasismma				
	sápmelaččaid vuostá	9	Referánsalista		24
2.3	Sámegielat	10			

Sierra mielddus: Sámedikki 2021 jahkedieđáhus

GONAGASLAŠ
GIELDA- JA GUOVLODEPARTEMEANTA

Died. St. 16

(2021–2022)

Diedáhus Stuorradiggái

Sámi giella, kultuvra ja servodateallin

*Gielda- ja guovlodepartemeantta ráva geassemánu 22. b. 2022,
dohkkehuvvon stáhtarádis seamma beaivvi.
(Støre ráddehus)*

1 Álgu

Gielda- ja guovlodepartemeanttas lea ovddasvástá-
dus oktiordnet stáhta politihka sápmelaččaid
ektui Norggas, ja galgá oččodit ollislašvuoda ja
oktavuoda politihkas, surggiid ja hálddašandásiid
rastá. Juohke fágadepartemeanttas lea ovd-
dasvástáduš čuovvulit stáhta politihka sápmelaččaid ektui iežas suorggis. Stáhta ovddasvástá-
dus lea sihkkarastit ahte sápmelaččaid vuhtiivál-
din fuolahuvvo. Seammás bidjá stáhta vuodđun
ahte gielddat ja fylkkagielddat iežaset álgagiin, ja
oassin báikkálaš demokratiijas, maiddái čuovvulit
geatnegasvuodaideaset sámi ássiid ektui. Sáme-
diggi lea sámiid álbmotválljen orgána ja rádde-
husa deháleamos eaktudeaddji ja gulahalli sáme-
politihkalaš áššiin.

Go ásahuvvui ođđa bušeahttaortnet Sámedikki
várás jagi 2019, de ásahuvvui seammás dakkár
ortnet ahte galge jahkásaš boahteáigedidolaš
diedáhusat geigejuvvot Stuorradiggái sámi giela,
kultuvrra ja servodateallima birra. Dan rájes go
ortnet ásahuvvui, de leat geigejuvvon golbma
dakkár jahkásaš stuorradiggediedáhusa – geas-
semánu 2019, borgemánu 2020 ja geassemánu
2021. Diedáhusaid fáttát rivdet jagis jahkái, muhto
dain lea dattetge dat oktasaš ahte Sámedikki jah-

kediedáhus lea bastevaš mielddus, ja ahte Sáme-
dikki árvoštallamat bohtet ovdan ieš diedáhuste-
avsttas. Dán diedáhusas leat ráddehusa sáme-
politihka áigumušat ja ulbmilat ovtastuvvon. Diedá-
husas leat maid Sámedikki politihkalaš ulbmilat
čilgejuvvon oanehaččat.

Ráddehus lea mearridan ahte boahttejagi
diedáhusas Stuorradiggái sámi giela, kultuvrra ja
servodateallima birra galget gelbbolašvuolta ja
rekrutteren leat fáddán, ráddjejuvvon mánáid-
gárdái, vuodđooahpahussii, joatkkaskuvlii ja alit
ohppui, gč. máinnašumi kapihttalas 2.6.

1.1 Ráddehusa bajimus rámmat sáme- politihkkii

Sámit leat dohkkehuvvon álgoálbmogin Norggas.
Vuodđolága § 108 vuodul lea ráddehusa ulbmil
láhčit dilálašvuodaid nu ahte sámit sáhttet sihkkar-
astit ja ovddidit gielaset, kultuvrraset ja servoda-
teallimeaset. Norggas leat maid álbmotrievttálaš
geatnegasvuodas mat bidjet láidestusaid sáme-
politihkkii, earret eará ILO-konvenšuvdna nr. 169
álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra

iehčanas stáhtain ja ON-konvenšuvnna artihkal 27 siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra. Danne lea Norgga geatnegasvuohta fuolahit sámi kulturdoaimmaheami ávnnaslaš vuodu, ja sihkkarastit boazodoalu ja eará sámi ealáhusaid. ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus (UNDRIP) ii leat álbmotrievttálaččat čatnevaš, muhto addá seammalágan politihkalaš geatnegasvuođaid sámiid ektui dannego sis lea álgoálbmotstáhtus. Sámediggái ja eará sámi beroštusaid ovddasteddjiide galgá sihkkarastot searvan ja mielváikkukhus daid áššiid meannudeapmái mat gusket dán kulturdoaimmaheapmái.

Álgoálbmogiid vuoigatvuohta beassat ráddádallat dakkár áššiin main sáhtta leat njuolggaváikkukhus sidjiide, čuovvu ILO-konvenšuvnna nr. 169:s álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra iehčanas stáhtain, maid Norga ratifiserii jagi 1990. ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lea maid dulkon dan konsultašuvdnageatnegasvuohtan ON konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid artihkkalis 27. Evttohusa lága bokte mearridit konsultašuvdnajuolggadusaid sámelágas, geahča Prop. 86 L (2020–2021) *Rievdadusat sámelágas jna. (konsultašuvnnat)*, mearridii Storradiggi geassemánu 7. b. 2021 ja dat bohte fápmui suoidnemánu 1. b. 2021. Ođđa láchkamearrádušat galget láchit dilálašvuođaid beaktilat ja buoret konsultašuvnnaide gaskal almmolaš eiseválddiid ja Sámedikki dahje eará sámi beroštusaid. Láhka čatná konsultašuvdnageatnegasvuođa buot hálddašandásiide, maiddái gielddaide ja fylkka-gielddaide.

Seammás go láhka bodii fápmui almmuhii Gielda- ja odasmahttindepartemeanta bagadusa gielddaide ja fylkkagielddaide.¹ Bagadus lea departemeantta ruovttusiiddus ja das leat ávkkálaš čielggadusat, ja rávvagat mo čadahit konsultašuvnnaid. Departemeanta lea hábmemin dárkilat njuolggadusaid ja bagadusa stáhta eiseválddiid várás.

Sámelága áigumuša vuodul lea Sámediggi jagi 1989 ásaheami rájes dadistaga ožžon eanet dadjamaša áššiin mat gusket sámi álbmogii. Eanaš oassi dain juolludemiin mat ovdal juolluduvvojedje Sámediggái iešguđet departemeantaid bušeah-tain, čohkkejuvvojedje jagi 2019 kapihtala 560 postii 50 Sámi giella, kultuvra ja servodateallin. Jagi 2022 hálddaša Sámediggi oktiibuot 576,7 miljon ruvnnu. Sámedikki ruhtajuogadeapmi boahá ovdan Sámedikki bušeahhtamearrádušas.² Sáme-

diggi váikkuha iešguđet báikkálaš servodagaid ahtanuššamii ja ovdáneapmái iežas váikkuhangaskaomiid bokte mat leat earret eará kultuvra, gielaid, ealáhusaid ja oahpahusa várás.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggi lea ovttaoavivilis dainna válddahusain ahte Sámedikki váikkuhangaskaoamit doibmet bures. Seammás go Sámedikki bargohivvodat stuorru, de ii leat dattege Sámedikki bušeahhta ovdánan seamma láchkai. Vai Sámediggi galgá sáhttit ollašuttit iežas bargamušaid, de lea mearrideaddji dárbu nannet Sámedikki návccaid ja váikkuhangaskaoapmeapparáhta mearkkašahhti láchkai.

1.2 ON guoddevašvuođamihtut

ON guoddevašvuođamihtut lea máilmmi oktasaš bargoplána jávkadan dihtii geafivuoda, vuosttal-dan dihtii erohusaid ja bissehan dihtii dálkkádatrievdamiid ovdal jagi 2030. Das leat oktiibuot 17 guoddevašvuođamihtu oktan vuollásaš oassemihtuiguin ollu surggiin. Guoddevašvuođamihtuid guovddáš prinsihppa lea ahte ii oktage galgga guđdojuvot. Guoddevašvuođamihtuid 2030-agenda lea ráddehusa nationála ja riikkaidgaska-saš barggu politihkalaš goavdi.

Storradiggediedáhus Meld. St. 40 (2020–2021) *Mål med mening – Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030* čájeha ahte measta buot servodahkii guoski hástalusat Norggas gusket mángga suorgái ja gáibidit surggi-drasttideaddji ovttasbarggu. Mánnga guoddevašvuođamihtu leat guoskevaččat sáme-politiikkii. Guoddevašvuođamihtuid čuovvuleapmi gáibida oktasaš ángiruššama stáhta, gieldda ja regionála eiseválddiid ja Sámedikki bealis.

Sámediggi lea hábmemin sámi guoddevašvuođaportála. Dán portála ulbmil lea háhkat ja gaskkustit máhtu ja dieđuid ON guoddevašvuođamihtuid birra sámi perspektiivva vuodul. Sámediggi oavvilda ahte berre árvvoštallat ásahtit rádjaraštideaddji jurddabáji dálkkádatrievdamiid ja rehálaš ovddideami birra Sámis.³ Sámedikki

¹ Bagadus gielddaide ja fylkkagielddaide konsultašuvnnaid birra sámi berošteddjiiguin (regjeringen.no)

² Sámedikki bušeahhta 2022 (sametinget.no)

³ Sápmi geavahuvvo sámiin gohčodit sámiid historjjálaš ássanguovllu. Guovllus eai leat formála ráját, muhto Norggas lea dábálaš váldit mielde Davvi-Norgga, Trøndelága ja muhtun guovlluid Trøndelága lulábealde, nu mo Trollheimena ja Femundsmarka-guovlluid. Norgga olggobealde adnojuvvojit Guoládatnjárga Ruoššas, Lappi nammasaš sáme-guovlu Suomas ja Norrlánda Ruotas gullat Sápmai (Store norske leksikon).

oainnu mielde lea ON álgoálbmotvuoigatvuodaid guoddevašvuodamihtuin ollu oktasaš ulbmilat,
julggaštusas (álgoálbmotjulggaštusas) ja ON mat dorjot guhtet guimmiideaset.

2 Ráđđehusa ulbmil sámepolitihkain

2.1 Ođasmahttojuvvon guovlopolitihkka mii lea guoskevaš sámi guovlluide

Ráđđehusas leat stuorra áigumušat Davvi-Norgga ja guovlluid várás. Riikka sámi guovlluid olmmošlohkoovdáneapmi fuolastuhtá. Eallinnávccalaš sámi báikkálaš servodagat leat eaktun sámi gielaide, kultuvrra ja servodateallima nannemii ja viidasat ovddideapmái. Guovlopolitihka lea dárbu nannet ja ođasmahttit.

Ráđđehus áigu geiget jagi 2023 gida diedáhusa Storradiggái guovlopolitihka birra mas Norman- ja Brantzæg-lávdegotti rávvagat čuovvuluvvojit.¹ Rávvagat guovloaláhuseallima oktavuodas ja vejolašvuoda oktavuodas háhkat gelbbolaš bargofámu leat dehálaš rávvagat mat leat hui guoskevaččat sámi guovlluide ja doaimmaheddjiide. Ráđđehus áigu maiddái guorahallat dálá guovlopolitihkalaš váikkuhandoaimmaapparáhta sihkkarastin dihtii ahte buot doaimmá nu bures go vejolaš.

Vejolašvuotta háhkat gelbbolaš bargofámu, gealbopolitihkka ja lávdaduvvon oahppofálaldat šaddet leat guovddáš fáttat guovlodiedáhusas. Ráđđehusa ulbmil lea ahte oahppu ja doaimmabijut eallima guhkkosaš ohppui galget leat olámuttus olbmuide doppe gos sii orrot. Fágaskuvllat galget oázžut ain stuorát rolla sihkkarastimis vejolašvuodaid eallima guhkkosaš ohppui miehtá riikka. Guovlodiedáhus galgá maid árvoštallat mo olbmuid guoski doaimmabijuid Finnmárkku ja Davvi-Romssa doaimmabidjoavádagas lea vejolaš ovddidit viidáseappot, dan doaimmabidjoavádaga evaluerema vuodul mii dál lea čadahuuvomin.

Ráđđehus lea maid ovddideamen ođđa ja beaktilis reaidduid guovlo- ja regionálapolitihkkii, deattuhettiin eanet ovtasbarggu ja oktiiordnema gaskal iešguđet doaimmabijuid ja váikkuhangaskaomiid mat gullet iešguđet hálddašandásiide. Ráđđehus áigu earret eará geahččalit ortnega

giliidahtanuššama šiehtadusaiguin gaskal stáhta ja guovllugielddaid áigumušain hábmet ođđa guovlopolitihkalaš váikkuhangaskaoami. Ortnege ulbmil lea váikkuhit ássamii, vejolašvuhtii háhkat gelbbolaš bargofámu ja boahpteáiggedidolaš ealáhusovddideapmái Guovlo-Norgga uhciimus guovddášlaš osiin. Ulbmiljoavkun leat uhciimus guovddášlaš guovlogielddat Finnmárkku ja vel ovttá fylkkas.² Giella- ja guovlodepartemeanta áigu maid gulahallagoahhtit guvttiin fylkkagieldain konkrehta regiovdnahtanuššanšiehtadusaid birra, Hurdal-julggastusa áigumušaid čuovvuleapmin.

Ráđđehus háliida doarjut regionála ovdáneami riikkarájaid rastásaš ovtasbarggu bokte áigodaga 2021–2027 ođđa Interreg-programmas³, ja joatká Norgga oassálastima 11 Interreg-programmii. Dát programmat deattuhit hutkás, jierbmás ja ruoná ovddideami ja dorjot ráđđehusa ángiruššansurggiid, fylkkagielddaid servodatovddidanrolla ja Sámedikki rolla. Interreg Aurora gokčá sámi guovlluid Norggas Finnmárkku rájes gitta Innlandet boazoguohtunguovlluid rádjai. Programma rahpá ovtasbargovejolašvuodaid rastá Ruota ja Suoma rájaid, earret eará kultur- ja giellasurggiin. Dán programmaáigodagas lea álkit ohcat doarjaga uhcit prošeavttaide, ja dat livččii ovdun earret eará sámi guovlluid smávvaftnodagaide. Aurora-programmas lea maiddái sierra stivrenlávdegoddi sámi guovlluid ja prošeavttaid várás.

Diedáhusas NOU 2020: 15 *Det handler om Norge – Utredning om konsekvenser av demografutfordringer i distriktene* gessojuvvojit bures doaimbi viessomárkanat ovdan dehálaš fáktorin ahtanuššamii ja ovdáneapmái guovlluin. Ráđđehus lea hábmegoahhtán stuorradiiggiediedáhusa viessopolitihka birra. Okta diedáhusa váldocealkámušain lea ahte ii leat dušše okta viessomárkan Norggas. Diedáhusas oainnusmahttojuvvo mo hástalusgova molsašuddá riikka iešguđet osiin. Gielddaid rolla lea guovddázis olles diedáhusbarggus. Diedáhus čielggasmahtá maiddái Viessobánkku

¹ NOU 2020: 15 *Det handler om Norge – Bærekraft i hele landet – Utredning om konsekvenser av demografutfordringer i distriktene* ja NOU 2020: 12 *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn*.

² Prop. 1 S Tillegg 1 (2021–2022)

³ EU-programma sosiála ja ekonomalaš integrašuvnna ovddideapmái riikkarájaid rastá regionála ovtasbarggu bokte.

rolla. Bures doaibmi viessopolitihkka boadášii sámi guovlluide ge buorrin.

Ráđdehus lea vuoruhan doaibmabijuid heivehuvvon ja lávdaduvvon ohppui. Jagi 2022 várás várrejuvvon 40 milj. ruvnnu doarjjan oahppoguovddážiidda ja 144 milj. ruvnnu heivehuvvon ja lávdaduvvon ohppui fágaskuvllain, allaskuvllain ja universitehtain. Ruđat leat almmuhuvvon Alit oahpu ja gelbbolašvuoda direktoráhta bokte.

Bargomárkana iešguđet osiid gealbojearru lea iešguđetlágan. Guovloodastusain leat fylkkagiieldat ožžon stuorát ovddasvástádusa das ahte ássiin lea dat gelbbolašvuodta maid servodat ja ealáhuseallin jearaha báikkálaččat ja guvllolaččat, gč. diedáhusa Meld. St. 6 (2018–2019) *Utdanning for omstilling – Økt arbeidslivsrelevans i høyere utdanning*. Ráđdehusa mielas lea dehálaš loktet olles bargoeallima gelbbolašvuoda ja áigu danne geiget diedáhusa Stuorradiggái mii čalmustahtta bargoeallima gealbodárbbu oanehis- ja guhkesáiggi vuollái. Diedáhusa bajimus ulbmil lea ollašuhttit bargo- ja servodateallima gealbodárbbuid ovddasguvlui, ja fuolahit ahte olles riikka ássiin lea vejolašvuodta háhkat oahpu. Dat galgá dáhpáhuvat earret eará báikkálaš oahppoguovddážiid bokte mat galget oázžut erenoamáš ovddasvástádusa láhčit dilálašvuodaid ohppui doppe gos olbmot ássat, báikkálaš gealbodárbbuid vuodul. Diedáhus galgá maid čilget ráđdehusa barggu govda gealboodastusain bargoeallima várás. Golmma doaimmaheaddji gaskasaš ovttasbargu lea buorre vuoddu oktasaš ulbmiliid ollašuhttimii. Ráđdehus lea joatkán Gealbopolitihkalaš ráđi ja áigu hábmet gealboodastusa ovttas bargoeallima ovttasbarggu bokte ráđis.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámedikkis leat vuordamušat ráđdehusa guovlodiedáhussii go sámi servodagat dárbašit vealtta-keahtta dakkár guovlopolitihka mas lea buorre beaktu. Guovlopolitihkka berre earret eará sihkarastit vejolašvuoda háhkat eanet investerenkapitála mii lea heivehuvvon sámi ealáhuseallimii, árjjalaš ássanpolitihka sámi báikkálaš servodagaide Viessobánkku olles doibmii veaddjáheami bokte, nannejuvvon doaibmabidjoavádaga, buoriduvvon infrastruktuurra, lávdaduvvon oahppofálaldagaid ja bargosajiid ja sámegeielat oahppo-, čálgo- ja dearvvašvuodafálaldagaid main lea alla kvalitehta. Dehálaš lea sihkarastit ahte, ja čielggadit mo, sámi beroštusat fuolahuvvojit regiovdna- ja giliahtanuššanšiehtadusain. Sáme-

diggi váillaha maiddá plána dasa mo Sámediggi ja báikkálaš sámi beroštusat galget oázžut vejolašvuoda fuolahit iežaset beroštusaid šiehtadusaid hábmemis.

2.2 Vuosttaldit sápmelaččaid hárdima ja juohkebeaivválaš rasismma sápmelaččaid vuostá

Ráđdehus lea ráhkadišgoahtán odđa doaimaplána rasismma vuostá. Doaimaplánaráhkadeami oktavuodas lágiduvvojit árvalusčoahkkimat miehtá riikka maidda mii bovdet siviilaservodaga organisašuvnnaid. Dán ráđjai leat lágidan guokte árvalusčoahkkima, ovttá Oslos ja ovttá Romssas. Doaimaplána ráhkadeami oktavuodas mii konsulteret maiddá Sámedikki. Ráđdehusa áigumuš lea bidjat ovdan doaimaplána jagi 2023 loahpageahčen.

Áigodaga 2022/2023 boazodoallošiehtadusas lea várrejuvvon 800 000 ruvnnu prošehtii mii vuosttalda hárdima ja rasismma boazodolliid vuostá. Prošeavtta dehálaš ulbmil lea ásahtit diehtomielalašvuoda ja loktet máhttodási servodagas dáid čuolbmačilgehusaid ektui. Prošeavtta galgá Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvi jodihit. Prošeavtta loahpparaporta galgá leat válmmas ovdal juovlamánu 1. b. 2022.

Sámedikki mearkkašupmi

Govddit áddejupmi sámiid historjjas ja dálá dilis lea eaktun dasa ahte mii galgat juksat duohta soabadeami. Sámiid hárdima viidát leavvan servodagas čujuha čielgasit ahte dat lea hástalus sámiid ja eanetlohkoálbmoga gaskasaš gaskavuodas. Dárbu lea vuoruhit doaibmabijuid dan eastadeapmái, máhttui ja giedahallamii. Dáza servodagas lea uhccán máhttu sámiid, sámi kultuvrra ja sámi historjja birra, ja dat lea juoga maid earret eará Sámediggi cuiggoda dakkár áššin mii bisuha sámiid hárdima dálá servodagas.

Sámedikki evttohusat vejolaš doaibmabidjun:

- Nátionála doaimaplána sámiid hárdima vuostá.
- Guorahallat kvalitehta politiija ja áššáskuhttineiseválddiid barggus rasismma birra ja vaššás cealkimiid birra sámiid vuostá.
- Doarjut gealboguovddáža ásaheami Sámi allaskuvlla oahpaheaddjioahpuide.
- Dásseárvo- ja vealahusáittardeaddji ásaheami vuolleáittardeaddji bargat áššiiguin mat gusket sámiid hárdimii.

2.3 Sámegielat

Ráđđehusa álginjulggastusas lea nannejuvvon ahte sámegielain galgá ražastuvvot.

Jagi 2016 geigii sámi giellalávdegoddi NAČ 2016: 18 *Váibmogiella – Sámegielaide evttohuvvon láhkamearrádušat, doaibmabijut ja ášahusat* Gielda- ja ođasmahttindepartementii ja Sámediggái. Duogázin dasa ahte ráđđehus nammadii lávdegotti, lei earret eará dat ahte almmolaš suorggi organiseren lei sakka rievdan jagi 1990 rájes go giellanjuolggadusat mearriduvvojedje. Dálá njuolggadusat eai vuhtiiváldde doarvái bures daid gielddaid dili main sámi álbmot lea unnitlogus. Sámegiela hálddašanguvlui gulle álggos guhtta davvisámi gieldda ja dat lei heivehuvvon dan dillái. Dál gullet hálddašanguvlui dasa lassin maiddái lullisámi ja julevsámi gielddat.

Sámi giellalávdegoddi evttoha máŋga doaibmabiju láchčin dihtii dilálašvuodaid sámi giellageavaheddjiide ja nannen dihtii sámegiela. Okta lávdegotti evttohusain lea rievdatit sámelága, nu ahte dálá hálddašanguovlu juogaduvvo iešguđet kategoriijan mas juohke kategoriijas leat geatnegasvuodát ja vuoigatvuodát mat leat heivehuvvon gieldda gielladillái.

Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta sáddii rievdadusevttohusa sámelága giellanjuolggadusaide gulaskuddamii jagi 2021 čavčča. Gulaskuddanevttohus čuovvula earret eará giellalávdegotti evttohusa ášahit golbma iešguđet gielldakategoriija ja heivehuvvon vuoigatvuodaid. Evttohus láchča dilálašvuodaid soddjileabbo vuogádahkii ja dasa ahte eanet gielddat bohtet mielde giellaguovlui. Gulaskuddanárvalusaid vuodul árvvoštallá departemeanta viidásat čuovvuleami ráđđadaladettiinis ja gulahaladettiinis Sámedikkiin, ja áigumuš lea geiget evttohusa Stuorradiggái.

Kultur- ja dásseárvodepartemeanta lea iešguđet láchkai mielde nannemin ja čalmmustahttimin sámegielaid. Dan sivas go dihto kultuvrra sisdoallu ja dan giella čatnasit čavga oktii, de nanne seammás doarjja sámi dáiddáriidda, kulturdoaimmaheddjiide ja kulturásahusaide maiddái sámegielaid.

Departemeantta váikkuhangaskaoamit dakkár mediaide go aviissaide, radioi, TV:i, filbmii ja neahttavuodot vuoddovuogádagaide dahket kultuvrra sámi álbmoga olámuddui sin iežaset gillii. Viidáseappot fuolahuvvojit sámi perspektiivvat lágain, nu go giellalágas ja báikenammalágas. Báikenammaláhka sáhtta leat beaktilis ja heivvolaš gaskaoapmin giela ealáskahttimii ja gielalaš kulturmuittuid čalmmustahttimii, ovdamearkka dihtii galbageavahemiid bokte.

Departemeanttas lea maid dakkár gealbobiras Nasionálagirjerájus (giellabánkkus) ja Giellarádis mii sáhtta veahkehit Sámedikki nannet giellateknologijalaš fálaldaga, gč. Sámedikki mearkkašumi vuolábealde.

Sámedikki mearkkašupmi:

Sámediggi mearkkaša vuos ahte Norggas leat 6 sámegiela. Juohke gielas lea máhttu mii lea háhkkojuvvon buolvvaid čađa, luonddu birra, olbmo birra ja olbmuid gaskavuodaid birra. Sámediggái lea dehálaš čujuhit dasa ahte buot sámegielain lea iešárvu beroškeahhtá giellageavaheddjiid logus.

Sámedikki vuolggasadji lea ahte ovttaskasolbmo gielalaš vuoigatvuodát eai sáhte sorját gielddaid vejolašvuodas háhkat gelbbolaš bargiid.

Sámediggi mearkkaša ahte Sámedikki Váibmogiela čuovvuleapmi dahkkojuvvo iešguđet doaibmabijuid bokte.

Sámediggi lea ožžon čielggaduvvot ubmisáme-, bihtánsáme- ja nuortalašgiela gielladiliid. Dát čielggadusat addet midjiide buoret vuodu álggahit gielladoaibmabijuid guoskevaš birrašin, ja addet visogova čađahuvvon barggus ja vejolaš vugiin mo viidáseappot sáhtta ealáskahttit ubmi- ja bihtánsámegiela. Sámediggi vuorua čuovvulit raporttaid mat leat ráhkaduvvon giellaealáskahttindoaibmabijuid váikkuhusaid hárrái daid uhcimus gielaide.

Sámegielaid dilli lea iešguđetlágan iešguđet giellaguovlluin, ja boahhteáiggi politihkkaovddideamis šaddá dehálažžan bidjat guoskevaš giellaguovllu gielladili vuodđun giellaovddideapmái guoski doaibmabijuid plánemis. Sámediggi lea hábmegoahhtán ovddidanprográmmaid lulli- ja julevsámegiela várás. Dat dahkkojuvvo ovttas guoskevaš giellaguovllu ášahusaiguin. Ovddidanprográmmat šaddet buorin reaidun Sámedikki bušeahhtabargui ja addet vuorddeahttivuoda gielladoaibmabijuid vuoruheamis. Nana giellabirrašiid ásaheapmái ferte atnit vuolggasadjin dálá ášahusaid ja ortnegiid, seammás go árvvoštallá dárbbu vuodđudit ođđa ášahusaid.

Sámegielat dárbbášit giellageavaheddjiid, ja árijalaš giellageavaheaddjit dárbbášit ođđaáigásaš veahkkeneavvuid dáhta, neahta ja mobiila ovttagaid várás. Sámediggi ovttasbargá iešguđet dutkan- ja ovddidandoaimmaheddjiiguin nannen dihtii giellateknologalaš fálaldaga buot sámegielaide. Álgoálbmotgielaid logijagi (IDIL 2022–2032) okta vuodas leat Sámedikkít Norggas, Ruotas ja Suomas mearridan ahte Sámedikkít háliidit ahte sámi giellateknologija galgá leat ángiruššansuorgin. Dát golbma Sámedikki lágidit jagi 2022 gida Mijá

tekno gohčoduvvon seminára. Seminára lea oassin sámedikkiid gaskasaš ovttasbarggus riikkaidgaskasaš álgoálbmotgielaid logijagi (IDIL 2022–2032) oktavuodas. Seminára ulbmil lea hutkat oktasaš ovddasmanniprošeavtta giellateknologijas, mainna sámedikkit háliidit ángirusšat, ja mii galgá bohtit buorrin olles sámi álbmogii. Seminára ulbmil lea viidát oaidnit guđe giellateknologalaš dárbbut sámi servodagas leat.

Sámelága kapihtal 3 lea odasmahttojuvvomin, ja galgá plána mielde meannuduvvot Stuorradikkis jagi 2022 mielde. Sámelága rievdademiid geažil lea lunddolaš hábmet sámi giellaguovllu gielddaide ja fylkkagielddaide odđa guovttegielalašvuoda doarjjamále. Sámediggái lea dehálaš ahte gielddaid oaivilat váldojuvvojit vuhtii dán barggus. Sámedikki mielas lea dárbu ásaht sámi giellaáittardeaddji gii sihke fuolaha dieđuid sámi giella- ja oahpahuovuogatuodaid birra, veahkeha ovttaskasolbmuid váidit giella- ja oahpahuovuogatuodaid rihkkuma, bagada ovttaskasolbmuid, gielddaide ja almmolaš hálddašanorgánaid ja eará doaimmaheddjiid, ja árijalaččat bearráigeahččá ahte juohkehaš oazžu iežas sámegiella- ja oahpahuovuogatuodaid ollašuttojuvvot. Danne áigu Sámediggii bargat dan ala ahte čađahuvvojit čielgadásat mat geahčadit sámi giellaáittardeaddji organiserema ja sisdoalu.

2.4 ON riikkaidgaskasaš logijahki álgoálbmotgielaid várás

ON váldochoahkkin lea mearridan ahte áigodat 2022–2032 galgá leat ON logijahki álgoálbmotgielaid várás. Giellalogijahki lea jagi 2019 ON álgoálbmotgiellajagi čuovvuleapmi. Norga oassálastá logijahkái njunnošis, Global Task Force lahttun ja logijagi stivrenjoavkku lahttun. Giellalogijagi oktavuodas áigu ráđdehus árvvoštallat heivvolaš doaimbajuid mat dorjot ráđdehusa sámegiellaid čuovvuleami. Ráđdehus mearrida lagas ovttasbarggus Sámedikkiin guđe ángirusšamiid Norga galgá vuoruhit.

Giella- ja guovlodepartemeanta lea ovttas Sámedikkiin ásahan nátionála ovttasbargoforuma sihkkarastin dihtii ollislaš barggu logijagiin.

2.5 Sámi dáidda ja kultuvra

Ráđdehusas leat áigumušat ásaht odđa kulturlokteama mii galgá bohtit buorrin olles riikii. Ángirusšan galgá maid fátmastit báikkálaš ja regionála kultuvrra. Sámi kultuvra ja giella galgá

dieđusge leat lunddolaš oassi dán kulturlokteamis.

Sámediggii lea guhká vuoruhan sámi dáidaga ja kultuvrra nannema. Ollislaš 576,7 miljon ruvdnosaš rámmas mii lea juolluduvvon Sámediggái jagi 2022 stáhtabušehta kapihtala 560 poasttas 50 *Sámi giella, kultuvra ja servodateallin*, lea Sámediggii várren 169,6 milj. ruvnnu iešguđet kulturulbmiliidda.⁴ Danne lea Sámediggii dehálaš doaimmaheaddjin ja ovttasbargoguoibmin barggus sámi dáidagiin ja kultuvrrain. Kultur- ja dásseárvodepartemeanttas lea buorre gulahallan Sámedikkiin kulturlokteama sisdoalu dáfus.

Ráđdehusa váikkuhangaskaoamit nátionála kulturlokteami leat eanaš Kultur- ja dásseárvodepartemeanttas. Departemeantta mánga etáhta ja vuollasaš doaimma hálldašit bargamušaid ja doaimbajuid sámi giella ja kultuvrra várás, nu go Arkiivadoaimmahat, Nátionálagirjeráđu, Media-bearráigeahčču ja Norgga kulturráđdi, Norgga filmbainstituhtta ja Kulturtanken nammasaš ásaht. Seammá guoská iešguđet kulturdoaimmaheddjiide mat ožžot doarjaga departemeantta bušehtas, nu go Internášunála sámi filmbainstituhtta (ISFI) ja Office of Contemporary Art (OCA) ja nátionála museafierpmádaga museat.

Kultur- ja dásseárvodepartemeanta galgá fuolahit sámi perspektiivvaid vuhtiváldima nátionála kulturpolitihkas. Sámi filbma gullá ráđdehusa filbmaángirusšamii, lassi doarjaga bokte Internášunála sámi filmbainstituhttii (ISFI:i), gč. Prop. 1 S Tillegg 1 (2021–2022). Dasto fuolahuvvo sámi kultuvra ja giella guoskevaš kulturpolitihkalaš strategijain ja dokumeanttain Stuorradiggái. Guoskevaš dokumeanttat mat leat hábmejuvvomin, leat earret eará odđa girjeláhkaevttohus ja dáiddárdiedáhus, mas gulahallan Sámedikkiin šaddá dehálaš.

Ráđdehus lea maid ráhkadišgohtán odđa strategijia dihtorspeallopolitihkkii, mas sámi perspektiivvat galget árvvoštallojuvvot. Ráđdehusa váikkuhangaskaoamit leat guoskevaččat maiddái sámi dihtorspealuide. Dan sáhtá govvidit earret eará dakko bokte ahte Norgga filmbainstituhtta lea juolludan ovddidandoarjaga «Midnattssol» nammasaš dihtorspellui ja lea váldán mielde «Sámi máidnasat» nammasaš dihtorspealloráiddu iežas dihtorspealuid oastinortnegii girjerájuid várás.

Sámi dáidda- ja kulturásahasat hálldašit sámegiellaid, ja leat guovddázis sámi dáidaga ja kulturárbbi buvttadeamis, gaskkusteamis, duodašteamis, gáhttemis ja čájeheamis. Danne leat dát

⁴ Sámedikki bušehtta 2022

ásahusat dehálaččat sámi kultuvrra loktemii, ja sámi giellaide ja duodjái (duodjeárbevirrui).

Diedáhus Meld. St. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid*, mas sámi museat ožžo govda máinnašumi, lea dehálaš dokumeanta sámi kultuvrra nannemii. Diedáhusa doaimbajut, mat maiddá gustojit sámi museaide, ožžo govda politihkarasttideaddji guorraseami go diedáhus meannuduvvui Stuorradikkis.

Ollu riikkaid museain Eurohpás leat sámi vuorkádávirat. Sámi dávirat leat várra maiddá museain olggobealde Eurohpá. Dattetge lea uhccán vuogádatlaš máhttu dáid čoakkáldagaid birra. Guoskevaš prošeavttas «Dávirat Duiskkas» leat sámi ja duiskka museat ovtta kártemin ja lonuhallamin máhtu duiskka čoakkáldagaid sámi dávirid birra. Prošeakta bistá vihtta jagi ja galgá earret eará dahkat ovtta barggu čoakkáldagaid čájáhusaiguin, čoakkáldagaid digitaliserema ja almmustahttima vejolažžan riikkaidgaskasaččat. Kultur- ja dáseárvodepartemeanta lea lágidan ja ruhtadan prošeavtta, Sámediggi lea prošeaktaeaiiggát, ja Sámi museasearvi lea fas prošeaktaovdasvástideaddji.

Norggas leat máhchanáššit erenomáš guoskevaččat sámi álbmogii, ja sámi museain lea dávjá guovddášrolla dáin áššiin. Álgoálbmogiid iešmearidanvuogátuohta kulturárbbái guorrasa Norgga geatnegasvuodaide sámiid ektui riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid olis, ja Sámelága ja Vuodđolága § 108 olis. Guoskevaš sámi máhchanáššin lea Lappekodisilla geigen Oslo Arkiivadoaimmahagas Guovdageainnu Sámi arkiivii, mii maiddá gullá Arkiivadoaimmahakkii. Meanut dollojuvvojedje golgotmánu 19. b. 2021. Ođđajagimánu 2022 sirdojuvvui Poala-Ándde sámi goavdása eaiiggátuohta Københámmana Nátionálmuseas RiddoDuottarMuseaide (RDM:i) Kárásjohkkii.

Kultur- ja dáseárvodepartemeanta lea stáhta kultursuorggi huksenprošeavttaid bargamušaddi. Gustovaš geavat lea ahte visttiid dábálaččat hukse Statsbygg departemeanta gohčuma vuodul. Dat guoská maiddá sámi kulturvisttiide. Saemien Sijte sámi musea ođđavisti Snåases rahppojuvvo geassemánu 17. b. 2022.

Beaivváš sámi našunálateáhter Guovdageainnus dárbbasa ođđa lanjaid. Stuorradiggi lea jagi 2022 addán 60 milj. ruvdnosaš álggahanjuolludusa oktasaš ođđavisti huksemii teáhterii ja Sámi joatkkaskuvlii ja boazodoalloskuvlii Guovdageidnui.

RiddoDuottarMuseaid (RMD) návccaiduhttin ja viiddideapmi Kárásjogas dahká vejolažžan máhcahit daid davvisámi dávirid maid musea oážžu Båástedeprošeavtta olis. Dat maid addá saji dan sámi dáiddačoakkáldahkkii mii gullá Sámediggái,

muhto mii dál lea vurkejuvvon magasiinnaide ja danne ii leat olámuttus álbmogii. Statsbygg lea čadahán konseptacielggadeami RDM várás Sámedikki ja Kultur- ja dáseárvodepartemeanta ovdas. Sámedikki dievasčoahkkinn áigu meannudit konseptaválljema.

Dán jagi lea ráddehus leamaš mielde dahkamin sámi dáidaga ja kultuvrra guovdilinn mángga riikkaidgaskasaš arenas. OCA galggai stáhta bealis oahpásmahttit Norgga dáidaga ja dáiddáriid Venezia dáiddabiennálas. Jagi 2022 lei čájáhus Sámi paviljonga, namalassii mas ledje golbma sámi dáiddára, oktasaš davviriikkalaš (Ruota, Suoma ja Norgga) paviljonga. Čájáhus lei virggálaš davviriikkalaš attus jagi 2022 biennálii. Sámi dáiddárvuohta ja sámi kuráhtorat oahpásmahttojuvvojedje riikkaidgaskasaš gehččiide. Seamma dehálaš lei ahte OCA iežas beroštumiin davviguovlluide ja sámi álbmogii lei mielde fuomášahttimin sámi dáiddáriid oktagaslaš ja oktasaš historjja ja attii sidjiide riikkaidgaskasaš gullevašvuoda.

Norgga Davviriikkalaš ministtarráđi ovdagotti áiggi jagi 2022 lea álgoálbmotkultuvra okta njealji vuoruhuvvon fokussuorggis. Áigodagas lea áigumuš loktet ja čalmmustahttit sámi kultuvrra, ja dan mearkašumi mii das lea davviriikkalaš ovtta bargui. Sámi immateriála kulturárbbi galgá dahkkojuvvo fáddán, ja dát prográmma galgá ása-huvvot ovtta ráđiid Sámedikkiin. Sámediggi vuorua barggu immateriála kulturárbbiin ja árbedieđuin hui bajás ja háliida álggahit mángga prošeavtta mat galget leat mielde gáhttemin, duodašteamen ja viidáseappot fievrredeamen dán kulturárbbi ja ceggemin nana fágabirrašiid. Fáddá guorrasa maiddá daid Sámedikki láidestusaide ahte Norgga galgá erenoamážit čalmmustahttit álgoálbmogiid ja nátionála unnitloguid immateriála kulturárbbi UNESCO 2003-konvenšuvnna nátionála atnuiváldimiin.

Álgoálbmotperspektiiva gullá maiddá Nordic Bridges geađgejuvggiide – mii lea ása-huvvot Davviriikkalaš ministtarráđi álgagiin. Nordic Bridges lea stuorámuš davviriikkalaš kulturčalmmusteapmi goassege ja galgá čadahuvvot mángga Kanada gávpogis ovdagodde jagi 2022.

Jagi 2022 lágiduvvo maiddá stuorra riikkaidgaskasaš konferánsa Arctic Arts Smmit, Yukonis, Kanadas. Lágideapmi lea dehálaš deaivvadansadji digaštallamiidda kultuvrra ja kulturpolitihka saji birra Ártisa ovdideamis, mas álgoálbmotkultuvra lea guovddážiis. Norgga lea leamaš mielde ovdideamen ja plánemin lágideami. Kultur- ja dáseárvodepartemeanta lea värren ruđaid Sámediggái mat galget leat mielde sihkkarastimin sámi

ja davvinorgalaš dáiddáriidda ja kulturdoaimmaheddjiide govda oassálastima ja leahkima.

Jagi 2019 attii EU nammadan jury Bådáddjui stáhtusa jagi 2024 Eurohpaláš kulturoaivegávpo- gin. Prošeavttas lea 300 miljon ruvdnosaš buše- ahtta, mas Kultur- ja dásseárvodepartemeanta addá goalmádasoasi. Sámi giella ja kultuvra gal- get leat Bådáddjo2024 prográmma váldocaggin, mas leat mielde mánga sámi kulturprošeavtta kul- turoaivegávpoťjagis.

Dálkkádat- ja birasdepartemeantas lea stáh- talaš ovddasvástáduš sámi kulturbirrasiid háld- dašeamis ja danne das lea maid rolla ráđdehusa áigumušain lokte sámi kultuvrra. Sámi kulturárbaí gullet sihke kulturmuittut/kulturbirrasat, dávvir- rat, ja dakkár immateriála kulturárbi nu go árbevi- erut ja máhttu. Kulturbiraspolitihka ulbmilat leat ahte kulturbiras galgá beroštahttit, váikkuhit guoddevašvuhtii ja gáhttejuvvot máhtu, vásáhu- said ja geavaheami vuodđun. Sámi kulturbiras duođašta sámi geavaheami, ássama ja leahkima, ja Sámediggi lea eiseváldi mii hálddaša sámi kultur- birrasiid miehtá Norgga.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámedikkis leat eanaš ja deháleamos váikku- hangaskaoamit ja ortnegat ovddidan dihtii sámi dáidaga ja kultuvrra. Danne lea Sámediggi áibbas guovddáš doaimmaheaddji ja ovttasbargoguoibmi nationála sámi kulturloktema čadaheamis. Sáme- dikki ortnegiid bokte dat lea vejolaš čadahit Hur- dal-julggaštusa ulbmila duohtandahkama sámi kulturloktema várás.

Sámediggi vásiha hástaleaddjin doaibmat kul- tursuorggis dakkár ovddasvástádušdilis mii lea gaskal Giella- ja guovlodepartemeantta ja Kultur- ja dásseárvodepartemeantta. Vuoruheamit sámi kulturdoaimbajuiide sáhttet dakkár dilis hágga- nit, ja buorre ja lagas gulahallan Sámedikkiin ja departemeantaid gaskkas lea dehálaš. Sámediggi vuordá buori ovttasbarggu Kultur- ja dásseárvode- partemeanttain nationála sámi kulturloktema sis- doalu konkretiseremis, mii lea evttohuvvon doaib- mabidjun Hurdal-julggaštusas.

2.6 Dásseárvosaš bálvalusfálaldagat sámi álbmogii

Mánnga raportta leat mañimus jagiid dovddahan balu dakkár fágaolbmuid váiluma geažil geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuohhta.⁵ Dakkár bargiid rekrutteren geain lea gelbbolašvuohhta sámi gielas ja kultuvrras, gáibida ollislaš áñgi-

ruššama olles oahppomannolagas. Buorre mánáidgárde- ja skuvlafálaldat lea eaktun dasa ahte eanebut čadahit joatkkaoahpahusa sámi giella- ja kulturgelbbolašvuodain ja váldet sáme- gielat oahpaheaddjioahpu ja lohket sáme- giela alla dásis. Ráđdehus lea mearridan ahte boahhtejagi dieđáhusas Stuorradiggái sámi giela, kultuvrra ja servodateallima birra, galget gelbbolašvuohhta ja rekrutteren leat fáddán, ráđdejuvvon mánáid- gárdiide, vuoddoahpahussii ja alit ohppui.

Stuorámuš hástalussan sáme- giela ja sámi iden- titehta nannema ja ovddideami oktavuodas mánáidgárddis ja skuvllas lea ahte váilot sáme- gielat bargit. Menddo uhccán sáme- gielat oahpa- headdjit ožžot oahpu mánáidgárdi ja vuoddo- oahpu várás, ja dakkár olbmuid jearru geain lea dakkár oahppu, lea stuoris – maiddá eará sur- giin. Sihkkarastin dihtii ahte sámi mánáid ja nuoraid vuoigatvuodát ollašuttojjuvvojit, lea mear- rideaddji dárba háhkat eanet bargiid mánáid- gárdái ja skuvlii.

Okta sivain dasa ahte leat uhccán sáme- gielat bargit mánáidgárddis ja skuvllas, lea ahte rekrut- terenvuoddu sámi oahpaheaddjiohppui ja sámi mánáidgárde- oahpaheaddjiohppui dál lea menddo heittot. Oahpaheaddjioahput fertejit gilvohallat eará oahpuiguin, lassin dasa ahte muhtumat heitet oahpus gaskan. Daid lohku geat čadahit joatkkao- ahpu sámi gielain ja kulturgealbbuin, lea menddo uhcci duhtadan dihtii servodaga dárbbuid. Buorre sáme- gieloahpahus mánáidgárddis ja skuvllas lea mearrideaddjin boahhte- vaš rekrutteremii sámi oahpaheaddjioahpuide ja viidáseappot šaddan dihtii sáme- gielat bargin/oahpaheaddjin mánáid- gárdái ja skuvlii. Danne ferte árrat áñgiruššat vai rekrutterenvuoddu šaddá dohkálaš. Jagi 2022 leat 18 ohcci Sámi allaskuvlla sámi vuoddoskuvlao- hpaheaddjiohppui, mii lea guovtte gearde dan mađe go jagi 2021. Go buohtastahtá ovddit jagii- guin, de lea ovdáneapmi veaháš positiiva. Sámi allaskuvla almmuha sámi mánáidgárde- oahpa- headdjioahpu juohke nuppi jagi, ja jagi 2022 eai váldojuvvo oahppit dán ohppui. Davvi universi- tehta ii váldde ohppiid sámi oahpaheaddjioah- puide jagi 2022.

Sámi mánáidgárdefálaldat lea okta dain deháleamos doaibmajuiin nannen dihtii ja viiddi- dan dihtii sáme- gielaid geavaheami, ásahan dihtii

⁵ NAČ 2016: 18 *Váibmogiella – Sáme- gielaide evttohuvvon láhkamearrádušat, doaibmajuiet ja ášahusat*, Dokumeanta 3:5 (2019–2020) *Riikarevišuvnna iskkadeapmi sámi ohppiid vuoigatvuoda birra oahpahussii sáme- gielas ja sáme- giellii ja dutkaninstituhta NORCE raporta *Hvor går veien videre? Kartlegging av samisk språk og kultur i språkforvaltnings- kommunene.**

stuorát ja eanet giellaarenaid ja sihkkarastin dihtii sámi giellageavaheddjiid boahhtevuhtii. Sihke giellalávdegotti čielggadus NAČ 2016: *Váibmogiella* ja publikašuvdna *Sámi logut mitalit 13 – Čielggaduvvon sámi statistihkka 2020* leat dan deattuhan.

Ollu sámi mánáidgárddit vásihit stuorát hástalusaid sámegeilat bargiid rekrutteremis ja bisuheamis, ja dat guoská sihke pedagogaide ja veahkkebargiide. Dat čuočá erenoamážit smávva sámi mánáidgárddiide main leat uhccán mánát.

Jagi 2021 ožžo 778 máná sámi mánáidgárdefálaldaga. Jagi 2021 ledje oktiibuot 22 sámi mánáidgárddi ja 10 dáža mánáidgárddi sámi ossodagaiguin. Dain sámi mánáidgárddiin leat 20 mánáidgárddi Romssas ja Finnmárkkus (davvisámegeilat). Nordlánddas lea okta julevsámi mánáidgárdi ja Trøndelágas lea okta lullisámi mánáidgárdi. Oppalohká eai oaččo eanet mánát sámegeilat mánáidgárdefálaldaga dál go logi jagi dás ovdal, muhto julev- ja lullisámi fálaldagas lea dattetge positiiva ovdáneapmi. Okta sivain dasa ahte logut davvisámi mánáidgárdefálaldagas leat njjedjan, lea earret eará ahte mánáidbessodagat leat šaddan uhcibun. Muhto seammás lassána sámi mánáidgárdefálaldagaid jearru gávpogiin.

Oahpahusdirektoráhta dieđuid vuodul ožžot 878 vuodđoskuvlaoahppi buot oahpahusa sámegeilli skuvlajagi 2021/2022. 951 oahppis lea davvisámegeiella vuosttašgiellan ja 1326 oahppis fas davvisámegeiella nubbigiellan. 25 oahppis lea lullisámegeiella vuosttašgiellan ja 81 oahppis fas nubbigiellan. 33 oahppis lea julevsámegeiella vuosttašgiellan ja 76 oahppis fas nubbigiellan. Skuvlajagi 2020/2021 lea 202 joatkkaskuvlaoahppis sámegeiella vuosttašgiellan. Dain lea 195 oahppis davvisámegeiella, ja 6 oahppis lullisámegeiella ja 1 oahppis julevsámegeiella. 325 joatkkaskuvlaoahppis lea sámegeiella nubbigiellan, main 18 oahppis lea julevsámegeiella, 285 oahppis davvisámegeiella ja 23 oahppis lullisámegeiella.

Stáhta eaiggáduššá guokte joatkkaskuvlla, Sámi joatkkaskuvlla Kárášjogas (SJS) ja Sámi joatkkaskuvlla ja boazodoalloskuvlla Guovdageainnus (SJSBS). Dát guokte skuvlla leat organisejuvvon oktan doaiman oktasaš stivrrain. Stivrajodiheaddji lea Oahpahusdirektoráhta nammadan, ja eará stivralahtuid leat Sámediggi, lágideaddjigielda ja fylkkagielda ja earát nammadan. Skuvllat galget leat riikkaviidosáčat ja galget háhkat sámi ohppiid miehtá riikka, ja fállat joatkkaoahpahusa, báikkálačat ja gáiddusoahpahussan. Skuvllaid oahpahus čuovvu Máhttoloktema sámi. Skuvllain lea govda oahppofálaldat studerenráhkkaneamis ja fidnofágalaš oahppoprográmmain. Skuvlla ere-

noamáš bargamuššan lea addit oahpu sámegeiellas ja sámegeilli, sámi kultuvrras ja servodateallimis ja erenoamáš sámi kurssain ja fágain. Dasa lassin fállá Áarjelsaemien Vierhtiesáafoe gáiddusoahpahusa ja giellačoagganemiid joatkkaoahpahusdási sámi ohppiide. Dáid stáhtalaš skuvllaid ulbmil lea váikkuhit sámi identitehta, giela ja kultuvrra ovdideapmái.

Sámi joatkkaskuvlla ja boazodoalloskuvlla dálá lanjat Guovdageainnus leat heajos dilis, eai ge ollašuite dálá doaimmagáibádusaid dahje ásaheamis dárbbuid. Jagi 2022 stáhtabušehta okta vuodas lea Sturradiggi mearridan ahte galgá huksejuvvot odđa oktasaš visti skuvlii ja Beaivváš Sámi Našunálateáhterii. Oktasašprošeavttas lea stuorra mearkkašupmi sámi kultuvrii Norggas, ja šaddá infrastruktuorra dehálaš oassin go lea sáhka sámi identitehta, giela ja kultuvrra nanneamis ja seailuheamis.

Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámi oahpponeavvuid ráhkadeamis. Odđa oahppoplánat leat ásaheamis jagi 2020 čavčča rájes, ja Sámedikkis lea ovddasvástádus das ahte ráhkaduvvojit odđa oahpponeavvut sámegeilli daid odđa oahppoplánaide.

Odđa/odasmahttojuvvon oahppoplánaid ráhkadeapmi buot fágain lea mearkkašahtti stuorra lassegollu Sámediggái. Danne leat máŋga jagi várrejuvvon lasseruđat sámi oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Duodaštuvvon lea bures ahte oppalaččat váilot sámi oahpponeavvut, earret eará Riikarevišuvnna raporttas.

Odđa oahpahušlága evttohus sádejuvvui gulaskuddamii jagi 2020 čavčča gulaskuddanáigemeeriin juovlamánu 15. b. 2021. Sámediggi ja Máhtdepartemeanta leat čađaheamen konsultašuvnnaid evttohusaid birra.

Publikašuvnna *Sámi logut mitalit 14 – Čielggaduvvon sámi statistihkka 2021* čujuhuvvo dasa ahte sullii 20 proseantta dain vuosttašgiellaohppiin geat álget vuosttaš ceahkkái, heitet sámegeiella 1-oahpahusain vuodđoskuvlla áiggi. 30 proseantta nubbigiellaohppiin heitet sámegeiella 2-oahpahusain ja badjel 60 proseantta dain ohppiin geat álget sámegeiella 3-oahpahusain, heitet sámegeielloahpahusain. Guorahallan čájeha vuodđoskuvlla 1–10 ceahkiid sámegeiellohppiid bessodagaid gaskamearálaš ovdáneami áigodagas 2003 – 2011.

Riikarevišuvdna lea čadahan iskkadeami sámi ohppiid vuogitvuodain oahpahussii sámegeiellas ja sámegeilli, gč. dokumeantta 3:5 (2019–2020) *Riikarevišuvnna iskkadeapmi sámi ohppiid vuogitvuodain oahpahussii sámegeiellas ja sámegeilli*. Iskkadeami ulbmil lei árvoštallat ožžot go sámi oahppit buori ja dásseárvosaš oahpahušfálaldaga sámegeiellas ja sámegeilli, ja mo stáhta váikku-

hangaskaoamit leat ásahuvvon sihkkarastin dihtii dakkár fálađaga. Máhttodepartemeanta lea dál čuovvuleamen rávvagiid; earret eará lea Oahpa-husdirektoráhta ožžon bargamuššan lagabui geahčadit gáiddusoahpahusa. Viidáseappot áigu departemeanta čuovvulit doaimbajuid ovtas Sámedikkiin.

Sámi giella ja kultuvrra kárten giellahálddašangielddain, maid NORCE nammasaš dutkaninstituhtha čadahii jagi 2022, čájeha ahte eanaš gielddain váilot oahpaheaddjit geain lea doarvái sámi giella- ja kulturmáhttu. Viidáseappot lea oahpaheaddjiváili lullisámegiela ja julevsámegiela hui duodalaš. Duodalaš hástalus lea ahte olbmuid geain lea dakkár gelbbolašvuolta, ohcala bargomárkan ja sii álget dávjá eará virggiide báikkálaš, regionála ja stáhta hálddahasain. Lohkanvirgelohpi báikkáin, stipeanddat studeanttaide geain lea sámeigiella ja vuoliduvvon oahpa-husaigi leat váikkuhangaskaoamit háhkan dihtii ja doalahan dihtii sámeigeloahpaheddjiid, muhto dávjá dat ii leat doarvái.

Sámi oahpuid fálađat lea oppalaččat govdat ja njuovžil. Oahpaheaddjioahppu davvisámegiela lea bures vuodduvvon, ja náka berre leat dohkálaš dasa ahte livččii vejolaš fidnet doarvái sámeigelat oahpaheddjiid. Hástalus lea fidnet ohcciid geain lea doarvái gelbbolašvuolta. Dál go sámi buohccedivššároahppu lea ásahuvvon UiT – Norgga ártkalaš universitehtii ođđajagimánu 2021 ja fállujuvvo Guovdageainnus ovtasbarggus Sámi allaskuvllain, de lea guhkebuš áiggi vuollái doarvái náka oahpahit buohccedivššáriid sámeigiela ja sámeigilli. Lullisámi ja julevsámi fálađat lea veahás uhcít, muhto Davvi universitehta lea loktemin gelbbolašvuolta ja vuoddudeamen oahppofálađaga. Dattetge leat bistevaš hástalusat studeanttaid rekrutteremis oahpuide.

Sámi Allaskuvla, Davvi universitehta ja Romssa universitehta – Norgga ártkalaš universitehta barget vuogádatlaččat studeanttaid rekrutteremiin sámi oahpaheaddjioahpuide ja studeanttaid oáčohemiin válljet sámeigiela fágan oahpaheaddjioahpuin, vai ožžot oahpahangelbbolašvuolta giela. Dát ásahasat leat mañimus jagiid ožžon sierradoarjjan oktiibuot 18,3 miljon ruvnu oahpaheddjiid rekrutteremii ja gealbudeapmái.

Ovddidan dihtii sámi oahpaheddjiid rekrutterema, ja studeanttaid sámi oahpaheaddjioahppui, leat ásahuvvon mánja stipeandaortnega dahje oahppoloana sihkkuma sin várás geat váldet sámi oahpaheaddjioahpu dahje virgáduvvojit oahpaheaddjin Davvi-Norggas.

Lassin garra ja ulbmillaš ángiruššamii rekrutteremiin mánáidgardeoahpaheaddjioahpuide, lea

ráddehus bargamin ođđa strategiijain mii galgá loktet kvalitehta mánáidgárddis ja ođasmahttimin Kompetanse for fremtidens barnehage nammasaš strategiija boahhtevaš mánáidgárddi gelbbolašvuolta várás. Dán barggus galgá Máhttodepartemeanttas leat lagas ovtasbargu Sámedikkiin.

Dearvvašvuolta- ja fuolahusdepartemeanttas lea erenoamáš ovddasvástáduš fuolahit dárbbalaš dearvvašvuolta- ja fuolahusbálvalusaid sámi álbmogii. Vai gielddaid, fylkkagielddaid ja dearvvašvuodafitnodagaid dearvvašvuolta- ja fuolahusbálvalusaid galget sáhttit ollašuhttit sámi ássiid dárbbuid, de lea dehálaš ahte sis lea doarvái máhttu sihke riskafaktoriin mat ovddidit dávdá, ja bálvalusaid olahahttivuodas ja kvalitehtas. Dearvvašvuolta- ja fuolahusdepartemeanttas leat mánja nátionála doaimbajiu dán suorggis, muhto maiddá muhtumat mat leat jurddašuvvon erenoamážit sámi álbmogii.

Dearvvašvuolta- ja fuolahusdepartemeanta addá jahkásaččat doarjaga UiT – Norgga ártkalaš universitehta Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáži. Rudat geavahuvvojit máhtu háhkamii sámi álbmoga dearvvašvuolta- ja eallindiliid birra. Guovddáš lea álggahan stuorát eallindilleiskka-deami, SAMINOR 3.

Dearvvašvuodadirektoráhta hálddaša doarjaga mii galgá veahkehit hukset, čadahit ja nannet kvalitehta dearvvašvuolta- ja fuolahusbálvalusain geavaheddjiide geain lea sámi giella- ja kulturuogáš. Doaimbajut leat jurddašuvvon daidda guovlluide gos ássiin lea sihke lulli-, davvi- ja julevsámi giella ja kultuvra. Doaimbajidju gullá Gealboloktemii 2025 ja galgá earret eará leat mielde loktemin daid bargiid gelbbolašvuolta geat addet gielddalaš dearvvašvuolta- ja fuolahusbálvalusaid sámi geavaheddjiide.

Sáhttet leat gielalaš ja kultuvrralaš hástalusat sámi buhcciid ja dearvvašvuolta- ja fuolahusbálvalusa gaskasaš gulahallamis. Ollu sámeigelat sáhttet maiddá vásihit heahpadin dáhttut dulkoma. Danne sáhtta leat dárbu árvoštallat doaimbajuid mat sáhttet leat mielde dahkamin dulka-geavaheami dábalázžan sámeigelagiid gaskkas.

Davvi Dearvvašvuolta RDF lea virgádan dulkaid vuorrobargui áigái dii. 08.00 – 22.00 juohke beaivvi. Buot fástadoaktárat ja buohccit sáhttet ovddalgihtii dingot dulkka.

Regionála dearvvašvuodafitnodagaide jagi 2021 bargamušdokumeanttas oáččui Davvi Dearvvašvuolta RDF bargamuššan ásahit prošeavtta mii galgá čielggadit vejolašvuolta ásahit nátionála dulkonbálvalusa mii doaimbá birrajándora. Fálađat galgá gokčat sihke davvisámegiela, julevsámegiela ja lullisámegiela. Fálađaga ferte geahčat

oktanaga Sámi klinihka sámi dulkonbálvalusain ovdamearkka dihtii teknologija vehkiin. Fálaldat galgá gokčat dábalaš dulkonbálvalusa, muhto maiddái leat AMK-guovddážiid olámuttus. Regionála dearvvašvuodafitnodagat leat maiddái ožžon bargamuššan bidjat dakkár gáibádusa dearvvašvuodafitnodagaide ahte dat galget plánet nu ahte sihkkarastojuvvo doarvái gelbbolašvuolta sámegielas ja sámi kulturádejumis.

Sámi Klinihka Kárášjogas, Finnmárkku buohcciviesu DF, fállá spesialista-dearvvašvuodabálvalusa somatihkas, psyhkalaš dearvvašvuodasuddjemis ja gárrendille- ja sorjjasvuodadivššus mii lea gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon sámi álbmogii. Sámi klinihkkii gullet Spesialista-dovtterguovddáš ja Sámi našuvnnalaš gealboguovddáš – psyhkalaš dearvvašvuodasuddjen ja gárrendilledikšu (SÁNAG).

SÁNAG lea spesialista-dearvvašvuodafálaldat mii fállá čielggadeami ja dikšuma psyhkalaš dearvvašvuoda- ja gárrendillesuddjemis buohkaide. Gealbobálvalus doaibmá oassin Finnmárkku buohcciviesu DF spesialista-dearvvašvuodabálvalusas. SÁNAG váldoulbmil lea bálvalit buhcciid, oapmahaččaid, fágaolbmuid, ovttasbargoguimmiid ja álbmoga buot dearvvašvuodaregionnnain máhtuin sámi psyhkalaš dearvvašvuodasuddjemis ja gárrendilledivššus. Váldobargamuššan lea viidáseappot ovddidit klinihkalaš bálvalusaid, ovddidit ja čadahit dutkama ja ovddidanbarggu, fállat spesialistaohpuid, bargohárjehallansajiid ja hospiterema ja dasto vel fállat oahpahusa ja bagadusa.

SÁNAG lea juhkkuojuvvon 6 klinihkalaš ovttadahkan psyhkalaš dearvvašvuodas, gárrendiliin ja sorjavašvuodain mánáid, nuoraid ja rávesolbmuid várás, vihtta ovttadaga leat Kárášjogas ja okta lea Leavnjas. Dasa lassi lea SÁNAG:s ovttadat dutkama ja ovddideami várás ja vel nationála joavku. Nationála joavku, mas leat kántorbáikkít Snáases, Plassjes, Hábmmeris ja Oslos, galgá addit dáseárvosaš ja kultuvrralaš dikšofálaldaga sápmelaččaide miehtá riikka, ja lea oassi SÁNAG poliklinihkalaš fálaldagas. Joavku bargá maiddái árjjalaččat gealbolávdademiin, gaskkustemiin, oahpahemiin ja bagademiin fágaolbmuide ja earáide, earenoamážit kulturádejumii fáttás.

Sámi klinihka ásaheami njukčamánu 1. b. 2022 kantuvrra Romsii mas lea fálaldat mánáide ja nuoraide. SÁNAG fállá čielggadeami ja divššus vuollel 18 jahkasaš mánáide ja nuoraide psyhkalaš dearvvašvuodasuddjemis ja gárrendilledivššus. Sámi Klinihka vuollasaš SÁNAG almmuhii jagi 2022 giđa «Sámi kulturádejumii dearvvašvuoda-deaivvadeamis», mii lea ođđa neahttavuđot gealboloktenfálaldat dearvvašvuoda- ja fuolahusbargi-

ide. Kurasa galgá addit vuodđdomáhtu sámi servodagas, historijás, kulturrasttídeaddji gulahallamis ja ádejumis.

Ráddehus lea ráhkadeamen ođđa ceahkkálastinplána psyhkalaš dearvvašvuoda várás. Ceahkkálastinplána galgá vuosttažettiin deattuhit gielddalaš bálvalusaid, dás maiddái vuosttašceahkkefálaldagaide, muhto galgá maiddái sihkkarastit buoret kvalitehta ja stuorát návcca spesialista-dearvvašvuodabálvalusas. Plána galgá deattuhit sihke dearvvašvuodaovddideaddji ja eastadeaddji barggu, eanet olahttuvuoda ja lagas veahki ja fálaldaga buhcciide geain leat duodalaš ja ovtstavuvvon hástalusat.

Ráddehus áigu fuolahit ahte mánáid riektesihkkarvuolta vuhtiiváldojuvvo ja ahte veahkki daidda mánáide mat gillájit rihkkumiid, illasteami ja veahkaválddalašvuoda dahje mat oidnet veahkaválddalašvuoda, lea bures oktiiordnejuvvon. Mánáidviesut leat guovddázis dán barggus. Sihkkarastin dihtii ahte sámi mánát ožžot dakkár bálvalusaid mat leat kultuvrralaččat ja gielalaččat heivehuvvon, galgá ásaheavvot sierra mánáidviesu sámi guovddášguvlui. Justiisa- ja gearrgusvuodadepartemeanta lea addán Politijadirektoráhtii bargamuššan láchit dilálašvuodaid dakkár ásahepmái. Jagi 2022 várás lea várrejuvvon 5 milj. ruvnnu dan ásahepmái.

Hurdal-julggastusa čuovvuleapmin lea ráddehus mearridan ahte galgá geigejuvnot ceahkkálastinplána mánáid illasteami ja rihkkuma vuostá ja veahkaválddi vuostá lagas gaskavuodain. Plána galgá hábmejuvnot mánaga departemeantta gaskaš ovttasbarggus ja das galgá gillájeaddji oadjebasvuolta ja riektesihkkarvuolta leat guovddázis. Barggus galgá jotkojuvnot dat buorre ovttasbargu mii lea ásaheavvot dán fáttá oktavuodas, ja Sámediggi ja sámi doaimmaheaddit muđui bovdejuvvojit searvat ceahkkálastinplána hábmemii.

Mánaga doaibmabiju leat álggahuvvon lokten dihtii mánáidsuodjalusa mánngakultuvrralaš gelbbolašvuoda, dás maiddái stuorát gealboángeruššama sámi mánáid vuoigatvuodaiguin ja dárbbuiguin. Fuolahat dihtii daid sámi mánáid vuoigatvuodaid geat leat mánáidsuodjalusa fuolahusas, galgá áigodagas 2017–2024 čadahuvvot kvalitehta- ja gealbolokten gielddaid mánáidsuodjalusbálvalusain. Doaimbajibut galget váikkuhit dasa ahte mánát, nuorat ja bearrašat deaivvadit barguiguin geain lea alla fágalaš gelbbolašvuolta ja bálvalusaiguin main lea buorre kvalitehta.⁶

⁶ Gealboángeruššan – gielddalaš mánáidsuodjalus (bufdir.no)

Odđa láhkaásahus mánáidsuodjaluspedagogihkkaoahpu nationála njuolggadusaid birra mearriduvvui jagi 2019. Láhkaásahusa § 2, viđat lađas deattasta ahte oahppu galgá maiddái sihkkarastit dakkár gelbbolašvuoda ja guottuid mat leat vuodđun dásseárvosaš bálvalusfálaldagaide servodaga buot joavkkuide, earret eará sámiid stáhtusa álgoálbmogin ja sin vuoigatvuodaid gielaláččat ja kultuvrraláččat heivehuvvon bálvalusaide. Dasa lassin galgá oahppu sihkkarastit gelbbolašvuoda sámi mánáid vuoigatvuodain iežaset gillii ja kultuvrii.⁷ Jagi 2019 mearriduvvui maid láhkaásahus sosionomaoahpu nationála njuolggadusaid birra. Láhkaásahusa § 2, nubbi lađas deattasta ahte Sámediggi konsulterejuvvui láhkaásahusaid odasmahttima oktavuodas. Láhkaásahusa § 2, viđat lađas deattasta ahte oahppu galgá maiddái sihkkarastit dakkár gelbbolašvuoda ja guottuid mat leat vuodđun dásseárvosaš bálvalusfálaldagaide servodaga buot joavkkuide, earret eará sámiid stáhtusa álgoálbmogin ja sin vuoigatvuodaid gielaláččat ja kultuvrraláččat heivehuvvon bálvalusaide.⁸ Vai gielddain lea vejolaš háhkat gelbbolaš bargiid go gealbogáibádusat doaibmagohtet, leat áshuvvon guokte odđa mánáidsuodjalusfágalaš mastergráda mat álggahuvvojit jagi 2022.

Senter for interkulturell kommunikasjon (SIK) ja VID Stavangera kultuvrra ja religiovdnadietaga prográmmaráđdi (KURV) ja Stavanger universitehta Sosiálafágalaš instituhtta ovttasbarget joatkkaoahppofálaldagain minoritehtagelbbolašvuodas mánáidsuodjalusa várás.⁹ Oahppoprográmma KOMBA, minoritehtagelbbolašvuodta mánáidsuodjalusas, lea oahppoprográmma gielddaid mánáidsuodjalusa, stáhta biebmoruoktobálvalusa ja mánáidsuodjalusásahusaid bargiid várás.¹⁰ Jagi 2022 rájes addojuvvo fálaldat Davvi-Norgga áshusain. Bearašráđdi lea modealla maid bargu álgoálbmogiiguin Aotearoas lea oaivadan. Barggus deattuhuvvojit stuorrabearraša vejolašvuodát, ovddasvástádusdovdu ja resurssat hábmet dakkár plánaid mat sihkkarastet buori čovdosa mánnái.

Regionála sámi gealboguovddáš (RESAK) lea áshuvvon nationála sámi gealboguovddášin (NASAK) bearašsuodjalusa, mánáidsuodjalusa ja heahteguovddášfálaldaga várás. NASAK galgá váikkuhit dasa ahte bálvalusfálaldat sámi mánáide

⁷ Láhkaásahus mánáidsuodjaluspedagogihkkaoahpu nationála njuolggadusaid birra – Lovdata

⁸ Láhkaásahus sosionomaoahpu nationála njuolggadusaid birra – Lovdata

⁹ Minoritehtagelbbolašvuodta mánáidsuodjalusas – VID diedálaš allaskuvla

¹⁰ Komba | Ruovttusiidu

ja bearašiidda šaddá eanet dásseárvosažžan, ja dasa ahte sámi álbmoga luohhtámuš veahkkeaparáhtii nannejuvvo. NASAK:s leat bargit mángga sámi guovllus, ja váldokantuvra lea Kárášjogas, Sis-Finnmárkku bearašsuodjaluskantuvrra sierra ossodahkan.

Veahkaváldesuorggis lea álggahuvvon golmmajahkásaš prošeakta mii bargá vuogádatlaččat kultuvrii guoskevaš metodihka ovddidemiin intervensuvnnaid ektui sámi álbmoga vuostá; klinihkalaš geavadis, máhttojuogadeamis ja -gaskkusteamis ja ovttasbarggus sámi áshusaiguin ja sámi fágabirrasiguin. NASAK čatnasa prošehtii mii gaskkusta máhtu bálvalusaid deaivvadeamis sámi álbmogiin. Mánáid-, nuoraid- ja bearašdirektoráhtas (Bufdiras) lea várrejuvvon birrasii 2,4 milj. ruvnnu jahkááččat jagiide 2022, 2023 ja 2024.

Buot gielddain lea geatnegasvuodta fuolahit heahteguovddášfálaldaga daidda nissoniidda, albmáide ja mánáide geat gillájit veahkaválldi lagas gaskavuodain, gč. Heahteguovddášlága § 1. Sámi Heahte- ja inseastaguovddáš Kárášjogas heahtihuvvui jagi 2019, ja olbmot Kárášjoga gielddas, Porsáŋgu gielddas ja Guovdageainnu suokkanis fertejit dál geavahit Hámmárfeastta heahteguovddášfálaldaga. Mánáid-, nuoraid- ja bearašdirektoráhta (Bufdir) lea jagi 2018 rájes veahkehan Kárášjoga gieldda bagademiin ja doarjjaruđaiiguin odđasis áshahit heahte- ja inseastaguovddáša Kárášjohkii. Bargu jotkojuvvo jagi 2022. Ráđdehus lea čielggadišgoahtán láhkarievdadusaid ja árvoštallagoahtán doaibmabijuid mat galget nannet heahteguovddášfálaldaga kvalitehta. Dehálaš oassi dán barggus lea fálaldat sámi álbmogi.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámedikki vuolggasadjin lea ahte oktagasa gielalaš vuoigatvuodát eai sáhte sorjáj vejolašvuodas fidnet gelbbolaš bargiid gielddain. Diedáhusa NAČ 2016:18 *Váibmogiella – sámegeielaide láhka-mearráduš-, doaibma- ja áshusevttohusat* čujuha ahte mánáidgárddit lea okta dain deháleamos eanškildoaibmabijuin mat sáhttet sihkkarastit, gáhttet ja ealáskahttit sámegeielaid. Bargojoavku mii áshuvvui SáMOS prošeavtta oktavuodas (Sámi mánát odđa searvelanjain), geigii miessemánu raportta mas ledje evttohusat dasa ja gáibádusat das mo sámegeielaid sáhtta nannet mánáidgárddiin ja skuvllas. Sámediggi háliida oktagaslaš vuoigatvuoda sámegeielat mánáidgárdesadjái.

Sámegeielloahpahusa stuorra hástalussan lea go hui ollugat heitet gaskan sámegeielloahpu. Riikarevišuvdna cuiggodii jagi 2019 raporttastis ahte

stáhta váikkuhangaskaoamit eai lean doarvái beaktilat čadahán dihtii dárbblaš buoridemiid sámi oahppofálaldagas. Sámi oahpaheddjiid ja sámi oahpponeavvuid váilivuohta ja hástalusat gáiddusoahpahusa organiseremiin leat dovđáhuvon golbman stuorámuš raššivuohtan.

Buorre lea go Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáš ja SAMINOR 3 váldojuvvojit ovdan diedáhusas, muhto Sámediggi vuordá ahte várrejuvvojit doarvái ruđat stáhtabušehtas iskkadeami čađaheapmái ja dutkama čuovvuleapmái.

Sámediggi lea áššis 07/22 *Sámi spesialistadearvvašvuodabálvalusat – Sámi klinihka organiseren* gáibidan ahte Sámi klinihka galgá leat Davvi Dearvvašvuoda RDF njuolggavuollášaš, sierra bušehtain ja Sámedikki nammadan stivrrain. Dálá organiseren ii leat váikkuhan dárbblaš ovdáneapmái spesialista-dearvvašvuodabálvalusain sámi álbmogii.

2.7 Ealáhusovddideapmi

Mánggabealat ealáhuseallin, mas leat hui ollu iešguđetlágan doaimmat, lea dehálaš eaktun ealli sámi báikkálaš servodagaide. Dakkár vuodđoealáhusat go boazodoallu, eanadoallu, guolástus, meahcásteapmi ja duodji leat árrjalaš giellaguoddit, ja hui dehálaččat sámegeleaid ceavzimii sámi servodagain.

Sámi gielas ja kultuvrras lea stuorra ahtanuššan- ja ovdánanvejolašvuohta. Mii diehtit seammás ahte sámi fitnodagat leat dávjá smávvat – dábálaččat ovtaoibmofitnodagat. Dasa lassin leat gaskkat vejolaš ovtasbargoguimmiide ja stuorát márkaniidda guhkit. Ollu ealáhusdoaimmaheddjiin sámi guovlluin lea maid dárbu loktet fitnodatgealbbu. Dál leat mánga váikkuhangaskaoami ja fierpmádaga mat sáhttet doarjut sámi ealáhusdoaimmaheddjiid, muhto vejolašvuohta lea buorebut ávkástallat iešguđet váikkuhangaskaoimiiguin sámi guovlluin.

Buorit, vuorddehahti ja dássidis rámmaeavttut ealáhuseallimii leat dehálaččat. Danne lea ráđdehussii dehálaš gávdnat buriid čovdosiid mat dahket fitnodagaid álggaheami ja doaimmaheami Norggas nu álkin go vejolaš. Erenoamážit smávva ja gaskageardán fitnodagaide lea dehálaš beassat geavahit áiggi árvvuid ja bargosajiid háhkamii ja uhcit áiggi raporteremii.

Dat sámit Norggas geat oassálastet árbeviroláš luondduvuđot ealáhusaide, vásihit ahte dálkkádatrivedamat rievdadit sin doaimma vuodu.¹¹ Dál jo

oaidnit ahte dálkkádatrivedamiin leat stuorra váikkuhusat boazodollui, muhto maiddái eanadoalu, guolásteami, meahcásteami ja duoji ealáhusdoaimmaheaddjit vásihit ahte sin ge ealáhusdoaimma vuoddu rievdá.

Boazodoallu lea dehálaš sámi kultuvrra, servodateallima ja giela bisuheapmái. Ealáhus ávkástallá dehálaš meahcceriggodagaiguin ja das lea vejolašvuohta lasihit árvoháhkama. Dat guoská erenoamážit bohccobierggu viidasat muohkadeapmái ja boazodoallosámi kultuvrra ja eallivuogi gaskkusteapmái.

Boazodoallošiehtadus lea, ovtas boazodoalolágain, deháleamos reaidu čuovvulit boazodoalopolitihka mihtuid ja njuolggadusaid. Boazodoallošiehtadusa soahpamušain ságaškušojuvvojit guovddáš áššit ealáhusa ovddideami ektui. Das mearriduvvojit njuolggadusat ekonomalaš váikkuhangaskaoimiid geavaheapmái, earret eará boazodoalolága áigumuša ja mearrádusaid vuodul, ja daid dárbbuid ja hástalusaid vuodul mat ealáhusas leat áiggis áigái.

Stáhta ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) sohpe guovvamánu 10. b. 2022 ođđa boazodoallošiehtadusa áigodahkii 2022/2023. Šiehtadusa rámma lea oktiibuot 180 milj. ruvnnu. Dat lea 15,5 milj. ruvndosaš lassáneapmi dálá šiehtadusa ektui. Boazodoallošiehtadusa 2022/2023 váldovuoruheamit leat njuolggadoarjagat, boazodoalloareálaid gáhtten, dálkkádatheiveheapmi ja gearggusvuohta boazodoalus, rekrutteren ja infrastruktuvradoaimmabijut. Njuolggadoarjagat leat lassánan 11 milj. ruvnnuin, ja oktiibuot lea várrejuvvon 108,7 milj. ruvnnu njuolggadoarjagiidda Boazodoallošiehtadusas 2022/2023. Šiehtadanbealálaččaid vuoruheamit mearkkašit ahte ealáhusa rámmaeavttut leat nannejuvvon mealgadit. Nu mo ovdalaš jagiid ge, de meannuda Stuorradiggi proposišuvnna ođđa boazodoallošiehtadussii gidđabajis.

Jagi 2022 dálvvi celkojuvvui guohtunroassu stuorra osiin Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkus. Guohtunroasu sivvan leat jiknon guohtumat gáibideaddji dálkkiid geažil, ollu muohttagiin ja jieknjagerddiiguin eatnama alde, mii dagaha ahte boazu ii beasa borramuššii. Guovlluin Nordlánddas, Romssas ja Finnmárkus lea áigodagaid leamaš dárbu biebmámat sullii 160 000 bohcco. Ráđdehusa evttohusa vuodul lea Stuorradiggi cuoŋománu 2022 juolludan 30 milj. ruvnnu liigeruhtan boazodoalu roassogearggusvuodafondii.

Áigodaga 2022/2023 Boazodoallošiehtadusas sohpe šiehtadanbealálaččat nannet boazodoalu roassogearggusvuoda dusten dihtii boahhtevaš guohtunroassuid. Dálkkádatrivedamat dagahit

¹¹ Aall, C. ja earát (2019)

várra ahte dávjiit šaddet dakkár dálvvit goas leat váttes guohtundilit. Šiehtadanbealálaččat áigot sihkkarastit ahte hálddašeamis ja boazodoalus leat buorit gearggusvuodaplánat ja diehtomielašvuolta vuogádaga birra mo dustet guohtunroasuid.

Ráđdehus lea julggaštusastis dadjan ahte sii áigot ollislaččat ođasmahttit boazodoallolága. Dat ii dárbbas mearkkašit ahte olles boazodoalloláhka galgá rievdaduvvot. Boazodoalloláhka galgá guorahallojuvvot, ja galgá árvoštallojuvvot mo láhka lea doaibman dan fápmuibidjama rájes 15 jagi dás ovdal. Jagi 2018 ásahedje Sámediggi ja NBR lávdegotti mii árvoštallá dárbbu rievdadit dálá boazodoallolága. Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta bargu boazodoallolága ođasmahttimiin lea bissehuvvon dassážiigo geigejuvvo lávdegotti raporta, mii šaddá buorre veahkkinn boazodoallolága guorahallamii. Lávdegotti bargu lea maŋŋonan. Jus lávdegotti bargu maŋŋoneš ain eanet, de áigu departemeanta árvoštallat čadahit dárbbaslaš rievdadusaid boazodoallolágas ovdal go dat bargu lea válmmas.

Eanadoallu lea dehálaš oassi sámi guovlluid ealáhusvuodus, ja das lea stuorra mearkkašupmi barggolašvuhtii, árvoháhkamii, biebmobuvttadeapmái ja ássanvuoddošii. Ráđdehusa doaibmabijut geasuheaddji eanadoalu várás doaresbeliin fátmastit sámi guovlluid eanadoallopolitihka.

Sihkkarastin dihtii eanadoalu miehtá riikka, eanet árvoháhkama ja uhcit dálkkádatluottaidda lea áibbas dárbu geavahit Norgga eanadoalloareálaid eambo gánnáhahti vuogi mielde. Dan galgá earret eará olahit garra sisafievrridansuodjalemiin, jahkásaš eanadoallošiehtadallamiin ja bisuhemiin eanadoalloovttasdoaibmama márkannuddejeaddjin. Jus dan galggaš sáhttit ollašuttit, de ferjetit Norgga boanddain leat seamma dienasvejolašvuoddat go eará joavkkuin. Danne lea ráđdehus álginjulggaštusas mearridan ulbmilin ahte galgá biddjojuvvot ovdan geatnegahtti ja áiggi dáfus mearriduvvon plána mii unnida sisaboahthoerohusa gaskal eanadoalu ja servodaga eará joavkkuid.

Váikkuhan dihtii dasa ahte eanadoallu doaimmahuvvo miehtá riikka, lea mearriduvvon sirret geografálaččat eanadoalu ekonomalaš váikkuhangaskaomiid, mii stáđasmahtášii regionála buvttadanjuogadeami ja nu váikkuhivččii eanadoalu doaibmamiid maid dá sámi guovlluin. Dat dahkkojuvvo earret eará stuorát doarjjameriiguin go dat mii gusto riikkii muđui. Dasa lassin lea gaskamearalaš doarjjamearri juohke ealli ovddas eanadoalloovttadeamis stuorát daid doaimmaid várás main leat smávit oapmedoalut go doaim-

main main lea stuorát doaibmaviidodat. Bušehtadoarjaga dássi ja juogadeapmi eanadoallošiehtadusa iešguđet doarjjaortnegiin lea dehálaš oassi jahkásaš eanadoallošiehtadallamiin gaskal ráđdehusa ja eanadoalu organisašuvnnaid.

Ráđdehus áigu čadahit čavgadat boraspirepolitihka. Ráđdehus bidjá vuodđun boraspiresoahpamuša ja Sturorradikki eará guoskevaš láidestusaid. Boraspiresoahpamuš lea álgovuodus rievdatmeahttun, ja hálddašeamis galgá čadahuvvot Sturorradikki mearrádusaid, lágaid ja riikkaidgaskasaš mearrádusaid vuodul. Ráđdehus deattuha nállemihtu ja dan ahte iešguđet šlájat galget hálddašuvvot nu ahte mii ollašuttit gumppe, guovžža, geatkki ja albasa nállemihtuid – dahje leat nu lahka dan go vejolaš. Mearrádus báhčit boraspiriid galgá soahpat láchkii. Luonddušláddivuodáláhka, mii čadaha Bern-konvenšuvnna Norgga rievttis, bidjá gáibádussan ahte juohke ovttaska dilis galgá konkrehta árvoštallojuvvot leat go lága eavttut ollašuttuovvovon ovdal go addá báhčini.

Norgga guolástuseiseválddit ja Sámediggi leat ásahan njuolggadusčoahki konsultašuvnnaide guolástusa birra. Riddoguolástuseari sturrodadigaštallojuvvo jahkásaččat Sámedikkiin.

Ráđdehus lea várren riddoguolástuseari ere-noamážit Romssa ja Finnmárkku riddoservodagaid ja Nordlándda sámi guovlluid «rabas joavkku» guolásteddiide/fatnasiidda. Dát earri ásahuvvui vuosttaš gearde jagi 2011, šiehtadusa oassin Sámedikkiin. Earri lea dáhkiduvvon sámi guovlluin registrerejuvvon fatnasiidda, ja lea dál dorskeearrin mearriduvvon 7 tonna sturrosazžan. Dát dáhkiduvvon earri lea lassin dan stuorámuš earrái mii gusto rabas joavkku fatnasiidda. Riddoguolástusearri lea ulbmillaš doaibmabidju nanne dihtii sámi riddo- ja vuotnaguovlluid ja eará rašis riddoservodagaid uhcimus fatnasiid ealáhusvuoddoša.

Hurdal-julggaštusa áigumušaid olis lea ráđdehus hábmemin ođđa earrediedáhusa. Rámmaeavttut vuollel 11 mehtera guhkkoša fatnasiidda lea okta diedáhusa fáttáin. Earrediedáhus galgá hábmejuvvot buori gulahallamis ealáhusain sihkkarastin dihtii lobalašvuoda. Earret eará lea nammaduvvon referánsajoavku mas leat 10 lahtu ealáhusorganisašuvnain ja Sámedikkis, ja 4 dárkojeaddji (dutkan ja hálddašeamis bealis).

Sámi guovlluin lea buorre resursavuodđu geasuheaddji mátkeealáhusbuktagiidda. Sámi kultuvra ja sámi eallinvuohki leat dakkár kvalitehtat mat leat hárvanaččat máilmmiviidosaččat, ja danne lea dain vejolašvuolta vuolggahit áidnalunddot mátkeealáhusvášáhusaid. Go dálá fáldadagat viidaseappot ovddiduvvojit ja ođđa buktagat

hutkojuvvojit, de lea dehálaš bearráigeahččat ahte sámi kultuvra ii geavahuvvo boastut. Vejolaš boasttugeavaheamis sáhttet leat negatiiva váikkuhusat earáide geat fáallet sámi mátkeealáhusbuktagiid. Guoddevaš sámi mátkeealáhus mearkkaša ahte kulturárbi, dás maiddá dakkár immateriála kulturárbi mii čatnasa sihke lundui ja kultuvrii, geavahuvvo árvvusatnemiin ja jáhkehahti vugiin.

Norggas leat stuorra minerálagávnoštumit mat leat dehálaččat ruoná molsašupmái. Ráđdehusa minerálaealáhuspolitihkas lea seamma bajimus ulbmil go ealáhuspolitihkas muđui ge; nu stuorra ollislaš árvoháhkkan go vejolaš Norgga ekonomijjas guoddevaš rámmaid siskkabealde. Ráđdehus háliida láchit vejolašvuodaid árvoháhkamii, báikkálaš ealáhusovddideapmái, bargosažiide ja ahtanuššamii minerálaealáhusas, mat leat vuodđuduvvon ovttaseallimii, sosiála, biraslaš ja ekonomalaš guoddevašvuhtii. Álbmotriekti galgá leat dán barggu vuodđun.

Ealáhus- ja guolástusdepartemeanta lea bargagohtán ođđa minerálastrategiijain, mii galgá leat válmmas jagi 2022 čavčča mielde. Strategiija galgá maiddá deattuhit barggu sosiála guoddevašvuodain, dás maiddá searvadahtidettiin ja fuolahettiin earret eará báikkálaš servodagaid ja sámi beroštusaid.

Ođđa investerenfondii Davvi-Norggas leat Ealáhus- ja guolástusdepartemeantta bušehtas juolluduvvon ruđat mat galget buoridit kapitálalahkama smávva ja gaskageardán fitnodagaide Davvi-Norggas, ja sámi ealáhuseallimii ge. Stáhta investerenfitnodat Investinor lea ožžon bargamuššan almmuhit foandda hálldašemi, ja dat galgá eaiggáduššama stáhta oasi hálldašit. Foanddas galgá leat 400 milj. ruvdnosaš uhcimus sturrodat, ja stáhta galgá searvat ruđain mii lea gitta 50 proseantta rádjai kapitálas. Foanda galgá investeret fitnodagain ja prošeavttain mat leat Davvi-Norggas, ja deattuhuvvon lea ahte máhttu regiunála ealáhuseallimis, oktan sámevuodain, galgá leat dehálaš vai foanda lihkestuvašii.

Sámedikki mearkkašupmi

Sámediggái lea dehálaš ahte mearrasámiid guolástanvuoigatvuohta mearrasámi guovlluin mearriduvvo lágain, sihkkarastin dihtii ahte dálá guolástanvuoigatvuodát mearrasámi guovlluin leat duodalaččat. Dárbu lea sihkkarastit ahte lea vejolaš ássat mearrasámi guovlluin ja birget mearrasámi guovlluid resurssaiguin. Dárbu lea sihkkarastit ahte mearradoalloealáhus ii leat hehttehusan árbevirolaš sámi ealáhusealáhus doaimmaheap-

mái. Biebmandoaimma ferte hálldašuvvot dainna lágiin ahte dehálaš godđo- ja guollesajit eai billistuvvo ja ahte sámi vuoigatvuođalaččat fuolahuvvojit. Mearraluossabivddus lea stuorra mearkkašupmi, ii dušše lasseealáhussan, muhto maiddá giella-, kultur- ja árbediehtoguoddin.

Boazodoallu vásiha dálá dálkkádatrievdamiid, ja dálkkádatrievdamiid váikkuhusaid maid mii leat oaidnán jagiid 2020 ja 2022 guohtunroasuin. Váikkuhusat eai čuoza dušše ealliide, muhto maiddá olbmuide. Sámediggi lea fuolastuvvan boazodoalu ekonomalaš ovddideami geažil maid guohtunroasut leat dagahan. Ekonomalaš váikkuhusat dás olles boazodoallobearrašiidá dagahit viidáseappot čálgui guoski, sosiála ja dearvvašvuodalaš roasu. Gáhtten dihtii árbevirolaš boazodoalu lea mearrideaddji dárbu loktet boazodoallošiehtadusa rámmaid boahitevaš jagiid, dás maiddá roassogearggusvuhtii. Sámediggi bivdá konsultašuvnnaid stáhtain stáhta boazodoallošiehtadusa fáldadaga birra.

Eanadoallu lea sorjovaš buriid ja vuorddehahti ekonomalaš diliin vai lea vejolaš doaimmat gánna- hahti láchkai. Máilmmimárkana gávppašemi dilis ja rievddadeamis leat váikkuhusat maiddá sámi guovlluid eanadollui. Lassánan golut veahkamuhkkái ja jáffoseagáži, ja go dietnasat eai leat lassánan seamma mađe, leat dagahan ahte ekonomalaš dienas lea heahtedásis. Dakkár rievddademiid ekonomalaš diliin ferte eanadoalu siehtadusvuogádat vuhtiiváldit.

Sámi guovlluid doallolohku lea njedjan dadistaga mánggaid jagiid, ja eanet njedjan eanadoalus hástala sámi ealáhuseallima ja áitá ealáhusealáhusa mávssolaš kultur- ja giellaarenan. Sámediggi vuordá ahte ráđdehus čuovvula Hurdal-julggastusa geatnegahtti plánain geahpedit sisaboahtoerohusa gaskal eanadoalu ja servodaga eará joavkkuid.

Sámediggi oaivvilda ahte ii sáhte addit lobi dakkár doaimmaide mat rievdidit sámi álbmoga birgenvuođu. Sámediggi lea fuolastuvvan go kultuvralaččat dehálaš, árbevirolaš sámi ealáhusat mat leat vuodđuduvvon guoddevaš luonddugeavaheapmái, oaffaruššojuvvojit ovdun eahpesihkkaris ja nuoskkideaddji ruvkedoaimmaide. Sámediggi eaktuda ahte ođđa minerálahkka vuhtiiváldá álgoálbmotvuoigatvuođaid.

Noađuheamit bieggaindustriijahukseamis oktan eará infrastruktuurra huksemiin ja noađuheapmi stáhta boraspirepolitihkas buvttihtit stuorra negatiiva noađuheami sámi vuoddoealáhusaide, ja dat guoská erenoamážit sámi boazodollui.

Eiseválddit fertejit gáhttet sámi servodaga doaimbavuoddu uhcidettiin sisabahkkemiid mealgádit. Eanaš boazoguohtunguovlluin ii leat sadji

bieggafápmohukseii. Fylkkamánneámmaha
raporta: *Nasjonal ramme for vindkraft på land.*
Reindrifsvurderinger av analyseområder som

berører samisk reindrift, mii hábmejuvvui nationála
rámma oktavuodas eatnama alde bieggafámu
várás, celkkii aiddo dan seammá.

3 Sámedikki politihkalaš ulbmilat

Sámedikki mearkkašupmi

Sámedikki politihkalaš ulbmilat bohtet ovdan Beaveálgju-julggastusas ja leat vuodduuvvon sámiid iešmearridanvuoigatvuhtii ja višuvdnii ahte mis lea mánggabealat ja nana sámi servodat.¹ Norgga stáhta lea vuodduuvvon guovtti álbmoga eatnamiidda – dážaid ja sámiid. Sápmi fas lea lávdaduvvon njealji riikkarájá rastá. Buot sámit,

¹ Beaveálgju-julggastus (sametinget.no)

beroškeahhtá riikkas, fylkkas dahje gielddas, galget sáhttit defineret ja fuolahit iežaset sámi identitehta ja bissut das. Sámit leat gievrramusat go sii leat ovttas, beroškeahhtá riikkarájáin.

Nana Sámediggi lea eaktun Sámi viidasat ovddideapmái. Sámedikki oaidnu, mii maid deattuhuvvo Hurdal-julggastusas, lea ahte Sámediggi dárbbasa oazžut doarvái resurssaid fuolahan dihtii iežas rolla álbmotválljen orgánan sámi álbmoga várás.

4 Ekonomalaš ja hálddahušlaš váikkuhusat

Dán stuorradiggediedáhusa doaibmabijut gokčojuvvojit gustovaš bušeahhtarámmain. Stuorradiggediedáhus válldaha ráđđehusa ulbmiliid ja áigumušaid ja bidjá rámmaid ja háltti ráđđehusa sámepolitihkkii. Dat doaibmabijut mat leat máinnašuvvon Sámedikki mearkkašumiin ja Sámedikki ulbmiliin, leat Sámedikki sávaldagat ja gáibádusat maid ráđđehus ii dárbbas leat árvvoštallan.

Gielda- ja guovlodepartemeanta

r á v v e :

Gielda- ja guovlodepartemeantta geassemánu 22. b. 2022 ráva sámi giela, kultuvrra ja servodateallima ektui sáddejuvvo Stuorradiggái.

Referánsalista

- Dokumeanta 3:5 (2019–2020) *Riikarevišuvnna iskkadeapmi sámi ohppiid vuoigatvuodaid birra oahpahussii sámegielas ja sámegillii.*
- Láhkaásahus njukčamánu 15. b. 2019 nr. 398 mánáidsuodjaluspedagogaoahpu nationála njuolggadusaid birra.
- Láhkaásahus njukčamánu 15. b. 2019 nr. 409 sositomaoahpu nationála njuolggadusaid birra.
- Trøndelága fylkkamánni, Nordlándda fylkkamánni, Romssa fylkkamánni ja Finnmárkku fylkkamánni (2018): *Nasjonale rammer for vindkraft på land. Reindriftsvurderinger av analyseområder som berører samisk reindrift.*
- Hurdal-julggaštus. Bargiidbellodaga ja Guovddášbellodaga ráddehusjulggaštus. 2021–2025
- Johansen, Kevin (2020): *Samisk språktilbud i barnehagen.* Sámi statistihka fágalaš guorahallanjoavku.
- Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta: *Bagadus gielddaide ja fylkkagielddaide konsultašuvnnaid birra sámi beroštusaiguin.*
- Láhka geassemánu 19. b. 2009 nr. 44 *gielddalaš heahteguovddášfálaldagat* (heahteguovddášláhka)
- Meld. St. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet – Tillit, ting og tid.* Kultur- ja dásseárvodepartemeanta.
- NORCE Norwegian Research Centre AS (2022): *Hvor går veien videre? Kartlegging av samisk språk og kultur i språkforvaltningskommunene.* Raporta 11-2022, NORCE Helse og samfunn.
- NAČ 2016: 18 *Váibmogiella – Sámegielaide evttohuvvon láhkamearrádušat, doaibmabijut ja ásašusat.* Sámi giellalávdegoddi.
- NOU 2020: 12 *Næringslivets betydning for levende og bærekraftige lokalsamfunn.* Guovloeláhuslávdegoddi.
- NOU 2020: 15 *Det handler om Norge — Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene.* Guovlodemografiilávdegoddi.
- Prop. 116 L (2017–2018) *Rievdadusat sámelágas jna. (konsultašuvnna).* Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta.
- Prop. 86 L (2020–2021) *Rievdadusat sámelágas jna. (konsultašuvnna).* Gielda- ja ođasmahttindepartemeanta.
- Prop. 104 S (2021–2022) *Endringer i statsbudsjettet 2022 under Landbruks- og matdepartementet (Reindriftsavtalen 2022/2023).* Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta.
- Prop. 1 S Tillegg 1 (2021–2022) *Endring av Prop. 1 S (2021–2022) Statsbudsjettet 2022.* Ruhtadandepartemeanta.
- Dokumeanta 3:5 (2019–2020) *Riikarevišuvnna iskkadeapmi sámi ohppiid vuoigatvuodaid birra oahpahussii sámegielas ja sámegillii.* Riikarevišuvdna.
- Sámediggi (2021): *Beaiveálgu-julggaštus.* Sámediggerádi álggahanjulggaštus.
- Sámediggi (2021): *Sámedikki bušeahtta 2022.* Sámediggi mearridan juovlamánu 9. b. 2021. Áššenummir 55/21.
- Sámediggi (2022): *Sámi spesialistadearvvašvuodabálvalusat – Sámi klinihka organiseren.* Sámediggi mearridan njukčamánu 9. b. 2022. Áššenummir 07/22.
- Vangsnes, Øystein A. (2021): *Den samiske lekkesjen i grunnskulen.* Sámi statistihka fágalaš analysajoavku.
- Aall C., Aamaas B., Aaheim A., Alnes K., van Oort B., Dannevig H., Hønsi T. (2019): *Oppdatering av kunnskap om konsekvenser av klimændringer i Norge.* Bargamušraporta nr. M-1209, Cicero, Vestlandsforskning

Diŋgomis publikašuvnna

Departemeanttaid sihkkarvuoda- ja bálvalusorganisašuvdna

www.publikasjoner.dep.no

Telefovdna: 22 24 00 00

Publikašuvnnat leat maiddáí gávdnamis

www.regjeringen.no

Olggošgovva:

Susanne Hætta: *Nama haga*, 2016

© Susanne Hætta / BONO 2022

Deaddileapmi: Departemeanttaid sihkkarvuoda- ja
bálvalusorganisašuvdna – 06/2022

